

Patika panama

A korrupció mint gazdasági cserekapcsolat

„Hallod rózsám Katika, kell-e doktor, patika?
Ha kell doktor, ha kell a patika, Katika, jer ide a karomba!”

Mivel a női gyógyszerészek ekkoriban még ritkaságnak számítottak hazánkban, így Dankó Pista nótájának sorait Latkóczy Imre, a közigazgatási bíróság másodelnöke Katikáknak nem gyakran énekelhette. Azt viszont tudjuk, hogy nevezett kegyelmes úr nem zárkózott el a lehetőségtől, hogy ellenszolgáltatásért cserébe patikákat szolgáltatson ki másoknak.¹ Történt ugyanis 1908-ban, hogy Latkóczy Imre, aki korábban a gyógyszerészeti ügyeket intéző belügyminisztérium államtitkára volt 60 000 koronát fogadott el Korbuly Dezső gyógyszerésztől, cserében pedig vállalta, hogy közreműködik egy budapesti gyógyszerertári jogosítvány kijárárásában.² Korbuly azonban a hatóságokkal együttműködve leleplezte Latkóczyt, akit a készpénz átadásakor tetten értek. Az eset pár nap titkolózás után került nyilvánosságra. Bár a rendőrség a nyomozást bűncselekmény hiányában lezárta, arra hivatkozva, hogy Latkóczynek a gyógyszerertári jogosítványok engedélyezésében nincs döntési

¹ Dankó Pista nótája természetesen nem arról szól, hogy a képzeletbeli énekes patikát ad Katikának bizonyos ellenszolgáltatásokért cserébe. Itt a patika és a doktor orvosságot jelent.

² A 60 000 korona talán soknak tűnhet, holott, a budapesti gyógyszerertárok piaci árát tekintve, jutányosnak mondható. 1908-ban a Gyógyszerészi Hetilapban 260 000 koronáért árultak egy gyógyszerertárt. Az árát a forgalom alapján határozták meg, mely nagyban függött természetesen az elhelyezkedéstől is: „Budapesti 86 000 koronán felül forgató gyógyszerertár 260 000 koronáért eladó” (*Gyógyszerészi Hetilap* 1908. (47.) 49. 789.) Nehéz megmondani, hány év alatt térült meg a befektetés, ugyanis ehhez a patikák haszonkulcsáról nem rendelkezünk elegendő információval még akkor sem, ha csak Budapestre szűkítjük a kérdést. Kempler Kurt a századfordulón a budapesti patikák haszonkulcsát a forgalom 35%-ra tette. (Kempler 1984: 54.) A haszon függött egyfelől a forgalomtól, másfelől a gyógyszer-árszabvány (taxa) által meghatározott hatósági áraktól is. A taxa szerint árusított szerek esetén a haszon 50–75%-ot is elérhette, de előfordult olyan eset is, hogy a hatósági ár a beszerzési árat sem érte el. A tiszta haszon azonnal ennél az 50–75%-os árrésnél természetesen kisebb volt. Figyelembe kell venni a járulékos költségeket is (pl. rezszi, patikaüzemeltetés és fenntartás, alkalmazottak fizetése, megromlott gyógyszerek pótlása, szállítás, bérleti díj stb.). Említsük meg továbbá, hogy a gyógyszerészek által árusított termékek köre messze nem merült ki a hatósági áron kínált gyógyszerekből. A patikai árucikkek között megtalálhatóak voltak többek között a saját készítésű termékek, a mások által készített, előre csomagolt termékek (ún. különlegességek), de a különböző drogériák, ásványvizet stb. is. És még nem említettük meg azokat a patikákat, amelyek nagykereskedelmi- vagy gyógyszeripari tevékenységük révén más patikákat is elláttak.

jogköre, így a jogszabályok szerint felelősségre sem vonható. Latkóczy azonban, nem tudván feldolgozni a tisztességén esett csorbát, először egy osztrák szanatóriumba, majd öngyilkosságba menekült.³

A történet kapcsán két szempontból szeretnék a piacok kérdéséhez hozzászólni. Előbb röviden ismertetem a gyógyszerertári jogosítványok piacát, mint olyan speciális piacot, melyet az állam nem csak szabályozott és felügyelt, hanem ahol a forgalmazott javak felett is maga az állam rendelkezett. Utána áttekintem a korrupciós ügyet, melyet tekinthetünk olyan gazdasági cserekapcsolatnak, ahol javak cserélnek gazdát.

A gyógyszerertári jogosítványok piaca

„Miért nincs igazságos jogadományozás?” – tette fel a kérdést az esettel kapcsolatban a *Gyógyszerészek Lapja*. A lapot egyáltalán nem érte váratlanul a botrány, hiszen állítása szerint a gyógyszerészek már „régóta tisztában voltak” a jogadományozási rendszer anomáliáival. Nem egyedi esetről volt tehát szó, a „rendszert kell hibáztatnunk”.⁴ Hogyan is nézett ki tehát az a rendszer, melyet a gyógyszerészek felelőssé tettek a panamáért? Európa számos országában a gyógyszerészet szabad piaci tevékenység volt, ami annyit jelentett, hogy az előírt feltételek teljesítése esetén bárhol lehetett gyógyszerertárat nyitni. A piacra lépés korlátját jelenthette a megfelelő képzés hiánya, vagy a kamarai/egyleti szabályozás. A korszakban a gyógyszerészek által használt szabad piac elnevezés csak a hazai viszonyokkal összehasonlítva állja meg a helyét. Hazánkban a gyógyszerészet koncessziós, vagyis engedélyköteles ipar volt, ami a gyakorlatban azt jelentette, hogy patikák nyitását csak az állam engedélyezhette, így a hatóság nem csak azt tudta szabályozni, hány új gyógyszerertár nyíljon, hanem azt is, hol és kik nyithatják ezeket a gyógyszerertárat.⁵

A korrupcióval foglalkozó szakirodalom a korrupció szempontjából különösen kockázatosnak ítéli a túlszabályozott, bürokratikus eljárásrendet. Ilyenkor kenőpénz, vagy angol kifejezéssel élve „speed money” segítségével segítik elő az eljárás felgyorsítását. Kevésbé ismert azonban, hogy nemcsak a túl-, hanem az aluszabályozottság is korrupciós kockázatot rejt magában, hiszen a döntéshozó szabad mérlegelése egyben lehetőség nyújt számára a hatalommal történő visszaélésre is.⁶ A gyógyszerészettel kapcsolatos törvényeket, rendeleteket megvizsgálva kimondható, hogy a korrupciós kockázatot éppen ez utóbbi, a gyógyszerertári jogosítványok kiszolgáltatásával kapcsolatos eljárás aluszabályozottsága jelentette.

³ Az esetről a korabeli sajtóorgánumok majd mindegyike beszámolt. Az eset nagyjából egy hétre a napilapok vezető hírei közé került. Csupán egyetlen rendőrségi kihallgatás, és rendőrségi jelentés található a levéltárban: BFL XV.20.48. 4933. doboz, 2094/1908 sz. üggyirat

⁴ *Gyógyszerészek Lapja* (III.) 43. 1908. október 25. Miért nincs igazságos jogadományozás?

⁵ Kempler 1984: 47–48.

⁶ Petrétei József tanulmányában arra mutat rá, hogy a túlszabályozás, az aluszabályozás, a hiányos szabályozás vagy a hibás szabályozás ugyanúgy korrupciós kockázatot jelenthet. (Petrétei 2010.)

Az 1876. évi XIV. törvénycikk szerint a gyógyszerértári „engedély csak akkor tagadható meg, ha tekintettel a népesség számára, az ott már fennálló gyógyszerárakra s a helyi viszonyokra, kellően kimutattatik, hogy az új gyógyszerár elannyira felesleges, miszerint az ily úton megszorított gyógyszerárak fennállását veszélyeztetné” (134. §). A patikák felállítása elé komoly akadályokat a gyógyszerértári jogok adományozást rendező 22.370/1883. számú belügyminisztériumi rendelet sem állított. A törvény szövegében már önmagában az is érdekes, hogy nem a jogosítványért folyamodónak kellett a gyógyszerár szükségességét megindokolnia. A gyakorlatban egy jogfolyamodvány esetén a fennálló gyógyszerárak tulajdonosai kezdtek el lobbizni mondván, hogy az ő működésüket, megélhetésüket veszélyezteti egy újabb patika megnyitása. Minket most elsősorban mégsem ez érdekel, hanem az, hogy a patika felállításának milyen egyéb, jobban számszerűsíthető és mérhető akadályai voltak. Sem a törvény, sem a belügyminisztériumi rendelet nem határozott meg számon kérhető korlátot, gondolok itt például olyan megkötésre, hogy minimum hány lakos jusson egy-egy patikára. De nemcsak a felállítás indokoltsága volt a döntéshozó belátására bízva, hanem az is, ki fogja a patikajogot megnyerni. Bármely okleveles, az előírt segédi éveket kitöltő gyógyszerész pályázhatott ugyanis, és a döntéskor nem vették figyelembe sem a tanulmányi eredményeket, sem a pályán eltöltött éveket, miként a tudományos, szakmai, közéleti vagy egyéb érdemeket sem. Tehát a jogadóományozó belátásán múlt az is, hogy indokoltnak tekintette-e a patika felállítását, valamint az is, hogy ki nyeri el a patika felállításának jogát. Ez a döntéshozói szabadság hordozta magában tulajdonképpen a korrupciós kockázatot. Nem véletlen, hogy az eset kapcsán újra fellángolt a vita, hogyan kellene a patikaadományozás gyakorlatát átalakítani. Ilyen reformelképzelés volt a rangidősség (ansziennitás) elvének bevezetése, mely biztosította volna, hogy a patikajog több pályázó esetén a leghosszabb gyógyszerészeti szolgálatot felmutató patikusnak jusson. Egy másik reformelképzelés szerint az új patikák felállítását egy minimális lakosságszámhoz kellett volna kötni. De a gyógyszerészet szabad iparrá tételének, a koncessziós rendszer fenntartásának vagy a patikák államosításának ötlete egyaránt felmerült.

A korrupció jellemzően olyan jószágokkal, engedélyekkel stb. kapcsolatban üti fel a fejét, melyekből hiány van, és melyeknek a megszerzésére valamilyen oknál fogva (például mert túl drága, vagy túl ritka) kevés esély kínálkozik. Ha egy jószág széles körben hozzáférhető, az csökkenti a korrupciós kockázatot.⁷ Azt is mondhatnánk, hogy Magyarországon kevés volt a patika, de sok volt a Katika, vagyis az olyan gyógyszerész, aki patikajoghoz szeretett volna jutni. 1910-ben 1790 patikára a népszámlálás tanulságai szerint 1850 gyógyszerész és 2175 gyógyszerészségéd jutott. Ez utóbbiaknak viszonylag csekély esélye volt a korai önállósodásra, ami komoly szociális feszültségek forrásává vált a századforduló utáni években.

⁷ Hankiss Elemér egészen más kontextusban, a szocialista hiánygazdaság esetén mutatott rá erre az összefüggésre. Hankiss 2004: 87–88.

A korrupciós aktus mint gazdasági csere

A korrupció definiálása nem témája jelen előadásnak. Ahány tanulmány, annyiféle definíciós kísérlet, melyek egymással nehezen hozhatóak közös nevezőre. A klaszszikus normatív megközelítés a korrupcióra – kapcsolódva annak eredeti jelentéséhez –, mint valaminek a romlásra, romlottságára tekint. Vannak, akik szerint a korrupció cselekedet sajátossága, hogy a közjavak elosztását végzők, vagy a közérdek érvényesülése felett őrködők a magánérdeket a közérdek elé helyezve tesznek szert haszonra, így károsítva meg a közösséget. Mások szerint a korrupció jogi kérdés, mely mindenképpen valamilyen törvénysértéssel jár. Megint mások, ezzel vitakozva, abbéli véleményüknek adnak hangot, hogy korrupció az, amit a közvélemény annak ítél. És nem is szóltunk még azokról, akik szerint a korrupció csupán a politikai játszma része, eszköz az ellenfél lejáratására.

Jelen tanulmány megközelítéséhez talán a Hankiss Elemér által kifejtett elképzelés áll a legközelebb, mely szerint a „korrupció olyan cselekvésmód, amelynek során egy közhivatalnok (illetve más közjavakat, vagy közszolgáltatásokat elosztó személy): megszegi a közjavak elosztásának vagy közszolgáltatások szervezésének szabályait; amelynek végrehajtásáért ő a felelős; egy ügyfél kedvéért; aki megjutalmazza őt a szabályszegés elkövetéséért.”⁸ Ebben az értelemben a korrupció a hatalommal való visszaélésként határozható meg.⁹ Jelen előadásomban a Latkóczy-ügy abban az értelemben korrupció aktus tehát, hogy a közszolgáltatások elosztásának és szervezésének a szabályai sérülnek. Ha elfogadjuk, hogy a gyógyszerek kiszolgálása közszolgáltatás,¹⁰ akkor a patikajogok adományozása a közszolgáltatás elosztásának tekinthető. Ha valaki az elosztás során nem a közösség érdekeit tartja szem előtt, hanem magánérdekeit, akkor korrupciónak tekinthető.¹¹

Jóllehet a korrupció meghatározása nehézséget okoz, a konkrét korrupciós esetek elemzésének kiváló alapja lehet az általam tranzakciós elméletnek nevezett megközelítés. A tranzakciós elmélet triviális megfogalmazása szerint a korrupció nem több egy egyszerű csereügyletnél, ahol árucikkek cserélnek gazdát. Ilyen árucikkek lehetnek Hankiss Elemér szerint az anyagi javak, szolgáltatások, engedmények és

⁸ Hankiss Elemér: 2001: 14.

⁹ Természetesen ahogy minden korrupciós definíció, ez a megközelítés is számos problémát vet fel. Gombár Csabát idézve: „nyitva a kérdés, hogy mi is pontosan a közjó, mi is a visszaélés.” Gombár 1998: 60.

¹⁰ A gyógyszer kiszolgálása, mint közszolgáltatás erős megszorítással értelmezhető. Szem előtt kell tartani a patikus megélhetését is. Annál is inkább, mert csak a megélhetés biztosítása révén várható el a gyógyszerésztől, hogy a gyógyszer minőségét szavatolja.

¹¹ A patikák elosztásakor nem kizárólag a lakosság minél könnyebb hozzáférést kell biztosítani, hanem más tényezőket is figyelembe kell venni, mint például a patikus megélhetésének biztosítását. A közegészségügyre ugyanis a rossz anyagi körülmények között élő patikus szintén veszélyt jelenthet, például mert csekély anyagi erejénél fogva nem képes jó minőségű és kellően friss szereket tartani.

kedvezmények, pozíciók, bizonyos viselkedésformák (engedelmesség, lojalitás stb.), az autonóm emberi élet feltételei (félelemmentesség biztonságérzet stb.).¹²

Az ügyben résztvevő személyek

Mielőtt elemezném a bevezetőben már röviden ismertetett korrupciós esetet, bemutatom az eset résztvevőit. Az ügy egyik főszereplője Korbuly Dezső gyógyszerész volt, aki 60.000 koronát ajánlott fel egy patikajogért Latkóczynak, majd a rendőrséggel együttműködve lebuktatta a korrump tisztviselőt. 13 éve dolgozott a pályán, mint alkalmazott gyógyszerész, saját bevallása szerint többször tett kísérletet gyógyszerári engedély megszerzésére, mindannyiszor sikertelenül.

Latkóczy Imre, az ügy másik főszereplője 1908-ban, az ügy kirobbanásakor a közigazgatási bíróság másodelnöki tisztét töltötte be, ebben a minőségében volt főrendiházi tag. Tagja volt továbbá az Országos Kaszinónak is. Hosszú politikai karrier állt mögötte, 1884 óta volt országgyűlési képviselő a Szabadelvű Párt színeiben.¹³ Az első jelentős botrány, melybe belekeveredett 1895-ben tört ki. A március 20-án tartott nyitrai választások alkalmával olyan visszaélésekre derült fény, melyek miatt Latkóczy a mandátumáról lemondani kényszerült, jöllehet szintén ez év decemberében Stomfán újabb mandátumot szerzett.¹⁴ Latkóczyt 1895-ben, még a Bánffy-kormány megalakulásakor nevezték ki a belügyminisztérium államtitkárává, majd 1896-ban a közigazgatási bíróság másodelnökévé.¹⁵

Mivel a megvesztegető és a megvesztegetett személyesen nem ismerte egymást, közvetítőkön keresztül vették fel egymással a kapcsolatot. A korabeli sajtó a szövevényes kapcsolathálót így mutatta be:

Közvetlenül Latkóczynak dolgozott Kretz Ferenc volt hajóskapitány, aki ügynökösködésből tartotta el magát. Ez a gyakorlatban azt jelentette, hogy Latkóczy helyett ő végezte el a piszkos munkát, ő „hajtotta fel” az ügyfeleket Latkóczy számára. Kretz Ferenc informálta Darvas Mihály ügyvédet, hogy lehetőség nyílik egy gyógyszer-

¹² Hankiss 2004: 62–64; Gulyás 2004: 19–21.

¹³ Fabro – Ujlaki (szerk.) 1905: 64–65.

¹⁴ Koroknai 1985; Csekő 2002. A választásokon történő visszaélést Pázmány Dénes hosszasan, és kimerítően ismertette az országgyűlés előtt is (452. országos ülés. 1895. évi március hó 26-án, kedden, Szilágyi Dezső elnöke alatt. Képviselőházi Napló XXIV 1895: 58–68.). A vadakra a választási elnök, Tarnóczy Gusztáv külön kiadványban reagált (Tarnóczy 1895).

¹⁵ A koalíciós kormány pártján álló *Alkotmány* című lap az alábbi jellemzést adja Latkóczyról: „Latkóczy Imre egyik oszlopos, sőt tipikus tagja vala a néhai szabadelvű pártnak. A Bánffy-kormány megalakulásakor Perczel Dezső maga mellé vette belügyi államtitkárnak. Ekkor 1895-ben történt az a híres Tarnóczy-féle nyitrai választás, amelyben Latkóczy oly infámisán [gyalázatosan] győzött a néppárt jelöltje, gróf Zichy János fölött, hogy Latkóczy harmadnapra rá kénytelen volt lemondani piszkos mandátumáról. Tucatember volt mindig és gerinctelen mameluk. Ezért neveztetett ki utóbb a közigazgatási bíróság másodelnökévé. Így lett főrendiházi tag és a többi. Így lett panamista.” *Alkotmány* (XIII.) 251. 1908. október 20. Latkóczy Imre panamája.

tári jogosítvány megszerzésére, csak keríteni kellene egy gyógyszerészt, aki hajlandó lenne áldozni erre. Darvas Mihály ügyvéd Szentgyörgyi Viktória magánzónához fordult az ügyben, akit pár évvel korábban egy Monte-Carlói kaszinóban ismert meg. A kulcsszereplő azonban nem a rejtélyes magánzónó volt, hanem varrónője, Augenfeld Malvin, aki minden bizonnyal a Korbuly családnak is dolgozott. A varrónő volt az, aki végső soron beszervezte Korbulyt, aki Latkóczyval ezen a kapcsolati hálón keresztül lépett kapcsolatba.

Az eset elbeszélései

Az esetet az ügy résztvevői természetesen egészen máshogy adták elő. Mindenki igyekezett a saját felelősségét csökkenteni, vagy saját szerepét pozitívnak láttatni az újságolvasókkal. Korbuly Dezső gyógyszerész az *Egyetértés* című lapnak a következőképpen mesélte a történetet:

„Köztudat ma már a gyógyszereszek között, hogy patikajogot szegény ember nem szerezhet, mert csak vesztegetéssel lehet kijárni. Nevekről suttogtak mindig, de biztosat senki sem tudott. Én közügynek tekintetem a kérdést és elhatároztam, hogy végére járok a dolgoknak. Fölmentem a belügyminisztériumba és dr. Téry Ödön közegészségügy felügyelőtől megkérdeztem, hogy kihez forduljak patikajog dolgában. Téry azt mondta, hogy forduljak egy Szentgyörgyi Viktória nevű hölgyhöz.¹⁶ [...] El is mentem a kérdéses hölgyhöz, aki Darvas Miksa ügyvédhez utasított. Darvas nyolcvanezer koronáért vállalkozott a dologra s mikor reverzalist adtam az összegről bemutatott Kretz Ferenc nyugalmazott hajóskapitánynak, akivel úgy állapotam meg, hogy együtt megyünk fel rokonának Latkóczy Imrének, a közigazgatási bíróság másodelnökének hivatalába és ott megcsináljuk a dolgot. A kegyelmes úr nyájasan fogadott és rögtön hajlandó volt a dolog vállalására. [...] Mikor azonban lejöttünk Latkóczy hivatalából Kretz kapitány azzal hozakodott elő, hogy meg lehetne a dolgot hatvanezer koronáért is csinálni, hogyha Szentgyörgyi Viktóriát és dr. Darvast kihagyjuk a játékból. Erre is hajlandó voltam és másnap már csak Kretz-el tárgyaltam. Előzetesen elmentem azonban a belügyminisztériumba és ott gróf Andrassy Gyula belügyminiszternek, meg Hadik államtitkárnak mindent szóról-szóra elmondtam. [...] gróf Andrassy azt mondta, hogy menjek a rendőrségre és jelentsem a dolgot Boda főkapitánynak. A főkapitány [...] azt mondta, hogy játsszam végig a szerepet, megkapom hozzá a hatvanezer koronát.”¹⁷

Az ügy folytatása, hogy Kretz jelenlétében Korbuly átadta az összeget Latkóczynak, a lakás előtt várakozó rendőrök pedig Korbuly jelzése után lecsaptak a tettekre. A rendőrség az ügy résztvevőit bevitte a rendőrkapitányságra, ahol mindenkit

¹⁶ Más újságok Augenfeld Malvin nevét említik. *Az Újság* (VI.) 251. 1908. október 20. Botrány egy patikajog körül. A nagy titok.

¹⁷ *Egyetértés* (XXXIII.) 251. 1908. október 20. A titokzatos bűnügy. Latkóczy v.b.t.t. vesztegetett.

kihallgattak. Másnap Latkóczy lemondott minden hivataláról, majd hirtelen Ausztriába távozott. A tragikus végkifejletet már ismerjük. Természetesen Korbuly elbeszélésében is pozitív megvilágításba kerül saját szerepe. Mint a leleplezés aktív szereplője, sőt kezdeményezője mutatta be saját magát.

Darvas Mihály elmondásából azonban Korbuly szerepe egészen más megvilágításba kerül. Miután Darvas rájött, hogy ki akarják hagyni az üzletből megfenyegette Korbulyt, hogy leleplezi a résztvevőket. Darvas szerint Korbuly ekkor megijedt és gyorsan a hatóságokhoz fordult.¹⁸ Darvas verziója alapján az eset nyilvánosságra kerülése Kretz mohóságának volt a következménye.

Szentgyörgyi Viktória újabb érdekes adalékokkal szolgál. Beszámolója szerint ugyanis, amikor Darvas azzal kereste meg, hogy egy budapesti patikajog kijárására nyílik lehetőség, akkor a beszélgetésnek fültanúja volt varrónője, Augenfeld Malvin is. A varrónő maga ajánlkozott, hogy kerít olyan gyógyszerészt, akit érdekel a lehetőség. Cserébe háromezer koronát ígértek neki.¹⁹ Augenfeld Malvin ezzel teljesen összhangban nyilatkozott:

„Több ismerősömnök szoltam, mert nekem háromezer koronát ígért az üzletből [Szentgyörgyi Viktória]. Beteg az anyám, beteg a nővérem, hát vállalkoztam a dologra. Én nem tudtam, hogy eszköze vagyok egy bandának. [...] Én nem is gondoltam rosszra, amikor uton-utfélen hirdettem, hogy olyan patikussegéd, akinek pénze van, az én utamon elérheti célját: önálló gyógyszerész lehet.”²⁰

¹⁸ Darvas a történetet a következőképpen mesélte el:

„[Kretz] felkereste Korbulyt és azt mondta neki, hogy hagyjon ki engemet, az ügyvédet a játékból. Minek keressen itt még egy másik ember. Rám nincs szükség. Majd ő egyedül elintézi a dolgot Latkóczyval! Megtudtam azt is, hogy múlt héten hétfőn már meg is egyeztek Latkóczyval. Kretz felvitte Latkóczyhoz Korbulyt, aki hatvanezer koronát fizetett ki a volt államtitkárnak. Latkóczy erről az összegről nyugtát is adott. Mindezeket megtudva megharagudtam és elmentem Korbulyhoz, akinek szemrehányásokat tettem. [...] Még távozóban hozzátettem: »Kedves Korbuly úr, akárki jár el inkorrektül, én feljelentem az egész dolgot!« Ettől Korbuly megijedt és hogy a bajt megelőzze, a rendőrségre sietett, ahol mindent elmondott.” *Az Újság* (VI.) 251. 1908. október 20. Botrány egy patikajog körül. A nagy titok.

¹⁹ *Magyarország* (XV.) 253. 1908. október 22. A Latkóczy-ügy. Az *Egyetértés* nevű lap is hasonlóan nyilatkozik. Augenfeld Malvint úgy tüntetik fel, mint aki akaratán kívül keveredett az ügybe:

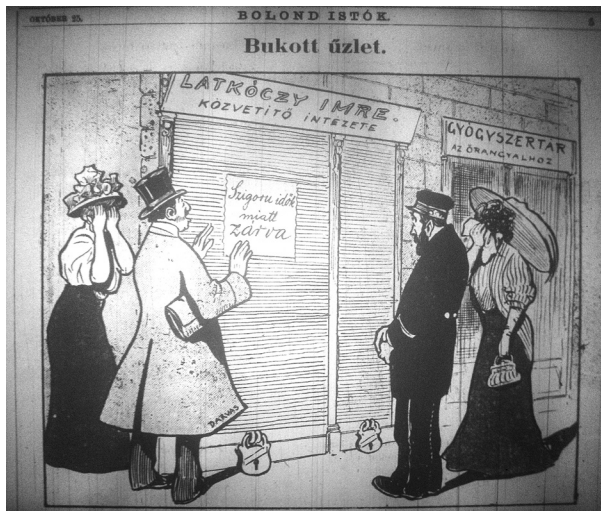
„Van különben az ügynek még egy női szereplője, egy szegény varróleány. Augenfeld Malvinnak hívják és az Eötvös-utca 25/b alatt lakik. Ez a szerény teremtés önkéntelen ügynöke lett Szentgyörgyi Viktóriának. Varrni járt hozzá és tőle tudta, hogy a szép asszony magas állású uraknál protegálni tud. Később Korbulyéknál is dolgozott Augenfeld Malvin és ott, amikor hallotta, hogy milyen nehéz patikajoghoz jutni, ártatlan jóhiszeműséggel elmondta, hogy van neki egy nagy befolyású ismerőse, aki könnyen meg tudja az ilyen dolgokat csinálni. Ezen a nyomon jutott Korbuly Szentgyörgyi Viktóriához, és nem úgy, ahogyan elmondja. Korbuly ugyanis azt állítja, hogy Téry Ödön miniszteri osztálytanácsos utasította őt a titokzatos szép asszonyhoz. Ha ez így lenne – amit alig hiszünk – akkor az ügyben Téry is végzetesen kompromittálva lenne az afférben.” *Egyetértés* (XXXIII.) 251. 1908. október 20. A titokzatos bűnügy. Latkóczy v.b.t.t. vesztegetett.

²⁰ *Egyetértés* (XXXIII.) 252. október 21. A titokzatos bűnügy. Latkóczy v.b.t.t. üzlemai

Nem tehetünk igazságot az egyes narratívák között, de az látszik, hogy Korbuly és a többi résztvevő elbeszélése között ellentmondás feszül.

Az esethez hozzátartozik, hogy több lap megszéllőztette, miszerint Latkóczy belügyminisztériumi kapcsolata Chyzer Károly lehetett, rajta keresztül akarták a patikajogot kijárni. Még Hieronymi belügyminisztersége idején ugyanis Latkóczy Chyzer Károly fegyelmi ügyét részleahajlóan és Chyzerre nézve kedvezően intézte el. Chyzer hálája jeléül biztosította volna a patikajogot Latkóczy kedvezményezettjének.²¹

Az ügy epilógusa, hogy „Korbuly Dezső jól teljesítette különös megbízatását s jutalmát érte, íme, meg is kapta” egy pozsonyi patikajog formájában még 1909 tavaszán.²² Az ügy cinikus lezárása is jól mutatja, hogy a patikajogok kiszolgáltatása mennyire rendezetlenül, diszfunkcionálisan működött, hiszen a szakmai szempontoknak kevés közük van a rendőrségnek vagy hatalomnak tett szolgálatokhoz. A sajtóhírek alapján nem lehet egyértelműen eldönteni, hogy Korbuly egy magányos hős, aki a pálya megtisztulásáért küzd. Esetleg a megvesztegetés szándékkal kezdett bele az ügyletbe, majd az eseményekbe belebonyolódva, esetleg a patika magas árát látva eszmélt rá, hogy jobban teszi, ha kiszáll, és gyorsan leleplezte a résztvevőket. De ne zárjuk ki annak a lehetőségét sem, hogy egy agent provocateurrel állunk szemben, akit felhasználtak Latkóczy ellen.

1. kép. Bukott üzlet

Forrás: Bolond Istók 1908. október 23.

²¹ *Egyetértés* (XXXIII.) 252. 1908. október 21. A titokzatos bűnügy. Latkóczy v.b.t.t. üzelvei

²² *Pesti Hírlap* (XXXI.) 61. 1909. március 13. A Latkóczy-ügy epilógusa.

A patika-panama mint gazdasági csere

A történet értelmezése a tranzakciós-elmélet alapján könnyen elvégezhető. A gazdasági csere és a korrupt ügylet között számos analógiát fedezhetünk fel.²³ Talán már az eddigiekből is kiderült, hogy egy régebbi időkre visszanyúló együttműködés állt fenn a résztvevők között. A Budapesti Napló a társaságot egyenesen „Latkóczy, Kretz, Darvas et Company”-nak nevezte.²⁴ A vállalat „értékesítési modellje” éppen erre a kiterjedt ügynökhálózatra épült, akik informális úton értesítették egymást az éppen aktuális ügyekről, lehetőségekről.

Az is nyilvánvaló, hogy milyen jószágok cseréltek gazdát. Korbuly egy patikajogra szeretett volna szert tenni, amit a „vállalat” készpénzért cserébe szállított (volna). A két jószág között további közvetítőjószágok találhatóak, úgymint személyes kapcsolatok, politikai befolyás, bizalmas információ, gondoljunk csak Chyzer Károly előbb említett esetére.

A korrupt cserekapcsolatban azonban nem pusztán a jószágokra érdemes figyelmet fordítani. Engem elsősorban az érdekelt, hogy hogyan lehet hirdetni egy olyan jószágot, nevezetesen a politikai befolyást, melynek a nyilvánosságot kerülnie kellene? Az ugyanis teljesen egyértelmű, hogy a piaci cserekapcsolatoknak szerves részét képezi a promóció valamilyen formája. Az áru közszemlére tétele (hirdetés, piaci stand stb.) minél nagyobb közönség előtt, vagy akár célzott közönség számára (szakmai folyóiratok, rendezvények) az értékesítési folyamat fontos részét képezi. Ez egy korrupt ügylet esetén természetesen elképzelhetetlen, nem adhatott fel Latkóczy egy hirdetést, mondván: „A belügyminisztériumban nagy befolyással rendelkező ex-államtitkár jutányos áron vállalja patikajogok kijárását”. A korrupt ügylet esetén a túlzott nyilvánosságot két okból is kerülnie kellett Latkóczynak. Egyfelől minden igényt nem tudott volna kielégíteni, a korrupt úton megszerezhető patikák száma igencsak korlátozott volt. Másfelől a megvesztegetés nyilvánosságra kerülése büntetőjogi felelősségre vonást, és ahogy láttuk a becsület elvesztését jelentette. A termék értékesítésénél az lehető legrövidebb utat kellett megtalálni az eladó és a vevő között, mert minél több emberhez jut el az információ, annál nagyobb a lebukás veszélye. Csakhogy, nem volt mindenki érdekelt a diszkrécióban, és nem mindenki ugyanolyan módszerrel adta tovább az értékes információkat.

Latkóczy nyilván diszkréten értesítette kapcsolatait a kínálkozó lehetőségekről. Ugyanez a diszkréció mondható el Szentgyörgyi Viktóriáról és Darvas Mihályról is,

²³ Egy korrupciós eset vizsgálatának természetesen számos más aspektusa is elképzelhető, hadd utaljak itt csupán Cieger András kiváló elemzésére, mely egy hasonló eset kapcsán a politikus és a közvélemény kapcsolatát boncolgatta. (Cieger 2005.)

²⁴ *Budapesti Napló* (XIII.) 249. 1908. október 21. A nagy titok a piacon. Latkóczy Imre panamá – Patikajogok és egyebek.

akik a klubok, kaszinók zárt, védett közegében bizalmas közlések útján informálták egymást. Az ügyfeleket ténylegesen beszervezők azonban már korántsem voltak ilyen diszkrétek. A Darvas és Szentgyörgyi közti bizalmas beszélgetést kihallgató Augenfeld Malvin „uton-utfélen hirdette” a patikához jutás lehetőségét. Kretz sem jutott be a kaszinók, klubok zárt világába, ezért a nyilvánosnak tekinthető kávéházakat használta terepnek, hogy ügyfeleket toborozzon. A Kretz Ferencről készült rendőrségi jelentés is azt állapítja meg, hogy „Kretzék utóbb 1903 óta tartózkodnak a fővárosban, hol Kretz azóta is mindig mint hajóskapitány szerepelt s úgy jelentette be magát; a valóságban azonban a Rimini, Király, Abbházia stb. kávéházakban folytatott ügynökösködésből élt.”²⁵

A korrupt cserekapcsolat esetén sem elég, ha vevő és eladó egymásra talál, meg kell nyerni a vevő bizalmát is. A bizalom elnyerésének számos taktikájával találkozhattunk a Latkóczy-ügyben is. Az ügynökök anonim módon csak „kegyelmes úrként” tettek említést az ügyfelek előtt Latkóczyról. A társadalmi rangra történő folyamatos hivatkozás egy ilyen bizalmi tényezőt jelenthetett. A bizalom megnyerését szolgálhatta továbbá, hogy – Latkóczy nagy pechére – gyakran hivatkoztak korábbi sikeres, vagy sikertelen ügyleteire. A *Budapesti Hírlap* nem véletlenül jegyzi meg:

„Igazán csoda, hogy ügynökének indiszkrét bőbeszédősége már rég bajba nem sodorta Latkóczy Imrét. Ha egy új klienszt kellett bizalomra serkenteni, Kretz Ferenc soha nem látott emberek előtt a legnagyobb nyíltsággal beszélt a nagybátyja üzleteiről. Az ő révén tudódott ki, hogy Latkóczy Imre miféle koncessziókat szerzett, vagy akart szerezni megbízási számára a különböző minisztériumokban.”²⁶

Hogy csak néhány esetet említsek, melyekkel Latkóczyt kapcsolatba hozták:

- bárói cím kijárása 500.000 koronáért, melyből állítólag csak 100.000 kapott meg a kedvezményezett Solymosytól;²⁷
- az Andrássy úton álló főtrafik megszerzésére tett sikertelen kísérlet saját hitelezője részére;²⁸
- Ernst Lipót uzsorás előzetes fogva tartásának megszüntetésére tett sikertelen kísérlet;²⁹
- a városligeti Amerikai Park engedélyének kijárása;³⁰

²⁵ BFL XV.20.48. 4933. doboz, 2094/1908 sz. ügyirat.

²⁶ *Budapesti Hírlap* (XXVIII.) 251. 1908. október 20. A „titokzatos bűnügy” nyitja. Latkóczy Imre fölmentése.

²⁷ *Egyetértés* (XXXIII.) 252. 1908. október 21. A titokzatos bűnügy. Latkóczy v.b.t.t. üzelmei. Vélhetően loósi és egervári báró Solymosy Lászlóról lehet szó, aki 1895-ben kapott bárói címet. MNL OL K 19. Királyi könyvek. 69. 725–732.

²⁸ *Független Magyarország* (VIII.) 252. 1908. október 21. A Latkóczy-botrány. Szaporodnak a bűnök.

²⁹ *Pesti Napló* (59.) 251. 1908. október 21. Latkóczy Imre üzletei.

³⁰ *Friss Újság* (XIII.) 252. 1908. október 21. A kegyelmes ur botránya. Kavarodás Latkóczy körül. A Fri-

- a gyógyszerészekre nézve hátrányos sóborszesz-rendelet visszavonásának kijárása;³¹
- a közigazgatási bíróság illetékességébe tartozó parcellázási illetékek elengedése megfelelő sáp fejében.³²

A bizalom eszköze volt, az a – mai szóval élve – „pénzvisszafizetési garancia” is, melyet az ügyfeleknek ajánlottak fel sikertelen eljárás esetén. Latkóczy Korbuly-nak a pénz átadásakor egy nyugtatványt adott, mely a kifizetést volt hivatva igazolni. Később ez a nyugta volt a rendőrség kezében a legfőbb bizonyíték, hogy a megvesztegetés megtörtént.

A bizalmat nem csak Latkóczy irányába igyekeztek megteremteni, hanem az ügynökök is igyekeztek azt a látszatot megteremteni, hogy ők maguk rendelkeznek olyan befolyásos kapcsolatokkal, melyek révén el tudják intézni az adott ügyet. Kretz Ferenc saját befolyását bizonyítandó Latkóczy mellett a következő rokonokkal dicsekedett el: Wekerle Sándor, Kossuth Ferenc, Széll Kálmán, Mérey Kajetán, Boda Dezső rendőrfőkapitány! Nem véletlen, hogy Boda rendőrfőkapitány még egyszer behívta kihallgatásra Kretzet és feleségét, és magyarázatot követelt, miért hozták őt is hírbe ezzel a kínos üggyel.³³

Kretz tehát korántsem tekinthető diszkrét ügynöknek. Igazi nagyhangú szélhámos volt, aki büszkén hirdette nyilvános kávéházakban, hogy bármit képes elintézni. Ezzel állt szemben Latkóczy, Darvas és Szentgyörgyi diszkrét módszere, akik zárt terekben bizalmasan informálták egymást a kínálkozó lehetőségekről. A titok és a nyilvánosság sajátos elegye teremtette meg az áru promócióját.

A korrupct cserekapcsolat jellemzői és határai

Az eset kapcsán a korrupct cserekapcsolat két fontos sajátosságára szeretném felhívni a figyelmet. Egyfelől ezeknek a korrupct cserekapcsolatoknak a társadalmi közegét a fentebb bemutatott informális hálózatok jelentik. Másfelől ezek az informális cserekapcsolatok üzemeltetik a rejtett nyilvánosságot, mely az áru promócióját biztosítja.

Az esetből kirajzolódnak a korrupct cserekapcsolat határai is. Fontos egyfelől a szervezet, az informális hálózat lojalitását biztosítani, ugyanis minden konfliktus, viszály vagy belső versengés az illegitim csere napfényre kerülésével járhat. Amennyiben napfényre került az ügy, akkor nem szerencsés, ha írásbeli bizonyíték áll a rendelkezésre. A rendőrség legfőbb bizonyítéka ugyanis a Latkóczy által Korbuly-

edmann Adolf által alapított Amerikai Parkot később Angol Parknak keresztelték át. Ez tekinthető a mai Vidámpark elődjének.

³¹ *Friss Újság* (XIII.) 252. 1908. október 21. A kegyelmes ur botránya. Kavarodás Latkóczy körül.

³² *Budapesti Napló* (XIII.) 250. 1908. október 22. A Latkóczy-botrány.

³³ Nemcsak a sajtó, de a már többször idézett rendőrségi jelentés is utal erre: „Végül jelentem, hogy Kretz tekintélye emelése céljából, mindenütt hol lakott, azt hangoztatta, hogy Wekerle Sándor, Kossuth Ferenc, Boda Dezső és Széll Kálmán urakkal rokonságban áll.” BFL XV.20.48. 4933. doboz, 2094/1908 sz. üggyirat.

nak kiállított nyugta volt, mely a pénz átadását volt hivatva igazolni. A szóbeliség, mely a korrupt cselekedeteket jellemzi, éppen a történetek nyomomonkövethetőségét igyekszik meggátolni.³⁴

Az informális hálózat és a szóbeliség egyaránt a korrupt cserekapcsolat nyilvánosságát hivatott megteremteni. A nyilvánosság – mint szükséges rossz – velejárója a legtöbb cserekapcsolatnak. Így a korrupt cserekapcsolatban résztvevők számára a legfőbb kérdés éppen az, mekkora a szükséges, és éppen elégséges nyilvánosság a másik fél megtalálásához.

FORRÁSOK

Budapest Főváros Levéltára (BFL)

XV.20.48. A Budapesti Rendőrfőkapitányság elnöki rezervált iratai, 1908.

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL)

K 19. Király Személye Körüli Minisztérium Levéltára. Királyi könyvek. 69. kötet.

Képviselőházi Napló 1895 XXIV: *Az 1892. évi február hó 18-ára hirdetett Országgyűlés Képviselőházának Naplója. Huszonnegyedik Kötet.* Hiteles Kiadás. Pesti Könyvnyomda-Részvény-Társaság. Budapest 1895. http://www3.arcanum.hu/onap/a110616.htm?v=pdf&a=pdfdata&id=KN-1892_24&pg=0&l=hun – Utolsó letöltés 2014. május 25.

Fabro Henrik – Ujlaki József (szerk.) 1905: *Sturm-féle Országgyűlési Almanach 1905–1910. Rövid életrajzi adatok az országgyűlés tagjairól.* Pesti Lloyd-Társulat Könyvnyomdája, Budapest.

Egyetértés, 1908.

Alkotmány, 1908.

Az Újság, 1908.

Budapesti Hírlap, 1908.

Bolond Istók, 1908.

³⁴ Természetesen a korrupt cserekapcsolat határainak kipuhatolása során nem hagyhatjuk figyelmen kívül a politikai szálakat sem. Latkóczyt leszámítva azonban egy politikus sem került kapcsolatba az esettel, és nem is nyilatkozott az ügyről. Ifj. Andrássy Gyulát igyekeztek ugyan összefüggésbe hozni az esettel, mondván egy olyan levelet állított ki Darvas részére, hogy Darvas kedvezményezettje részére hajlandó patikajogot engedélyezni. A híresztelés elég valószínűtlen. Csak feltételezhetjük, hogy a korábbi szabadelvű párti politikus tüske lehetett valamely, a koalíciós kormányhoz közel álló személy szemében. Bár azt a feltételezést, hogy a kormányoldal felől indult a támadás, gyengíti az a tény, hogy a kihallgatások után is több hallgattak az ügyben, megpróbálták azt eltosolni, és a nyilvánosság elől elhallgatni. (Köszönöm az észrevételt Cieger Andrásnak.)

Budapesti Napló, 1908.
Független Magyarország, 1908.
Friss Újság, 1908.
Gyógyszerészi Hetilap, 1908.
Gyógyszerészek Lapja, 1908.
Magyarország, 1908.
Pesti Hírlap, 1909.
Pesti Napló, 1908.

HIVATKOZOTT IRODALOM

- Cieger András 2005: A vizsgálóbizottság és a nyilvánosság. Egy politikai botrány a századfordulós Magyarországon. *Médiakutató*. 2. 131–147.
- Csekő Ernő 2002: Sorshúzás, furfang, csel, csalás - játék a dualizmus kori választásokkal? In: *Homo Ludens*. Győr, 17–34.
- Gombár Csaba 1998: A korrupció mint közrossz. In: Gombár Csaba – Hankiss Elemér – Lengyel László – Volosin Hédi (szerk.): *Írások a korrupcióról*. Budapest, 47–87.
- Gulyás Gyula: A politikai korrupcióról. In: uő (szerk.): *A politikai korrupció*. Budapest, 7–43.
- Hankiss Elemér 2001: A korrupció játéka Közép-Kelet Európában 1945-1999. In: Csefkó Ferenc – Horváth Csaba (szerk.): *Korrupció Magyarországon*. Pécs, 13–32.
- Hankiss Elemér 2004 (1979): A korrupció csapdája. In: uő: *Társadalmi csapdák és diagnózisok. Tanulmányok a hetvenes évekből*. Budapest, 53–94.
- Kempler Kurt 1984: *A magyarországi gyógyszerészet a századfordulón (1888–1914)*. Budapest.
- Koroknál Ákos 1985: Az 1896. évi választások Délkelet-Dunántúlon. In: Szita László (szerk.): *Baranyai Helytörténetírás. 1983–84*. Pécs, 85–140.
- Petrétei József 2010: Jogalkotás és korrupció. In: Csefkó Ferenc- Horváth Csaba (Szerk.): *Politikai korrupció. A törvényesség és a törvénytelenység határai*. Pécs, 165–177.
- Tarnóczy Gusztáv 1895: *A nyitrai választás*. Budapest.